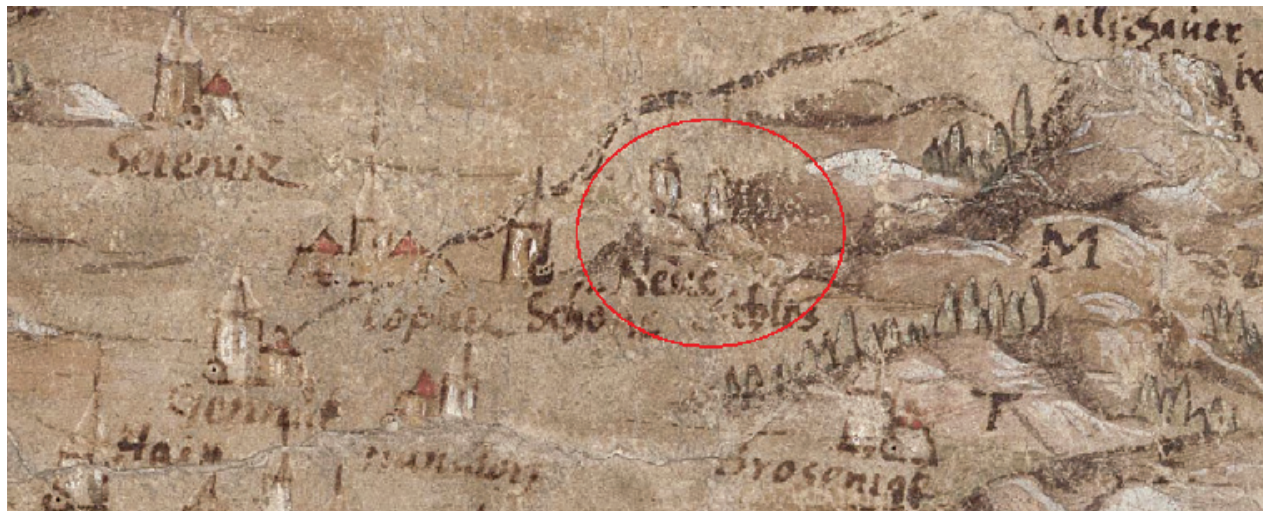

LUKÁŠ SLÁMA

RANĚ NOVOVĚKÁ PEVNOST DOUBRAVSKÁ HORA VE SVĚTLE UDÁLOSTÍ TŘICETILETÉ VÁLKY

Obr. 1. Doubravská hora v polovině 16. stol. Hiob Magdeburk, *Landkarte von Thüringen und Meißen*, 1566. Výřez. Originál uložen Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Signatur/Inventar-Nr.: SLUB/KS A13534. Online (13. 12. 2016) http://www.deutschefotothek.de/documents/obj/90007626/df_dk_0011477.

Pevnostní výstavba bývá řazena mezi nejdůležitější aspekty tzv. militární revoluce na přelomu 16. a 17. století v Evropě.¹ Centrem takových změn bývá tradičně označováno Nizozemí se svými proporčně dokonalými vodními pevnostmi.² Důvodem vzniku nižších, a přitom širších fortifikací bylo zdokonalení obléhací taktiky využívající dělostřeleckých příprav, kterým nemohly vysoké středověké hradby odolávat. K aktivní i pasivní obraně sloužily ve fortifikačním systému 17. a 18. století bastiony, většinou obezděné kamennou zdí a lícované cihlami.³ V období třicetileté války se staly nedílnou součástí většiny městského opevnění v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.⁴ Ve východních částech habsburských držav se

stavěly pevnosti podle italských vlivů.⁵ Některé středověké hradní komplexy byly také doplněny o sypané provizorní valy proti přímé palbě. Výjimečně bylo středověké hradní jádro obehnáno moderní zděnou pevností. Jedním z projevů fenoménu raně novověkého stavitelství byla pevnost Doubravská hora na Teplicku v severozápadních Čechách. Předmětem této studie není ani tak stavebně historickým průzkumem fortifikace, jako spíše její uvedení do širších souvislostí s ohledem na okolní region.

Předkládaný příspěvek se bude zabývat zejména staroholandskou pevnostní školou v severozápadních Čechách, a to i přes absenci aktérství vody, které je charakteristické pro tuto školu zahrnující takřka jedno století do poloviny 17. století.⁶ Pevnost nad Teplicemi odpovídá tomuto směru jak provedením (k tomu níže), tak historickými reáliemi. Pozdně středověký hrad vystavěný Janem Ilburkem z Vřesovic⁷ získal roku 1590 Radslav starší ze Vchynic. Za jeho vlády proběhla velká přestavba města v uznávané lázně. Rodových kontaktů v Nizozemí využil při renovaci zámku (dnešní regionální muzeum)

¹ GEOFFREY PARKER, *Die militärische Revolution. Die Kriegskunst und der Aufsteig des Westens 1500–1800*, Frankfurt am Mein 1990, s. 27. Parker se odvolává na italského architekta Leona Battistu Albertiho s jeho dílem *De re aedificatoria*, který roku 1440 navrhuje pevnosti ve tvaru hvězdy. V českém prostředí se tomuto tématu věnuje např. PETR WOHLMUTH, *Bastionové pevnosti a vojenská revoluce*, Praha 2015. Těžko se však ztotožnit s názorem, že bastionové pevnosti byly jevem charakteristickým pouze pro západní Evropu. Dokazují to nespočetné případy z dnešního Polska. Srov. TADEUSZ M. NOWAK, *Polska technika wojenna XVI–XVIII wieku*, Oświęcim 2017; ELŻBIETA OLZACKA, *Wojna a kultura. Nowożytna rewolucja militarna w Europie Zachodniej i Rosji*, Kraków 2016. Příklady užití moderního vojenského umění nacházíme i při dobývání Sibíře na konci 16. a po celé 17. století. Viz ROBERT F. BARKOWSKI, *Syberia 1581–1697*, Warszawa 2017, s. 39 an.

² Dokonalé seřízení úhlů bastionů předkládá Johann Jacobi von Wallhausen, *Manuale Militare oder Kriegsmanual*, Franckfurt 1616, cap. 5, fig. 6., no. 2.

³ JAROSLAV HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 2011, s. 121. Heslo: Bastion.

⁴ Bližší představu o stavu městské fortifikace přinášejí grafiky MATTHÄUS MERIAN, *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae...*, Franckfurt

1650. Srov. VLADIMÍR KUPKA, *Pevnostní výstavba na území České republiky od 16. do 19. století*, Historie a vojenství 44/3, 1995, s. 3–20.

⁵ ANDREJ ROMAŇAK, *Pevnost Terezín*, Praha 1972, s. 32.

⁶ P. WOHLMUTH, *Bastionové pevnosti*, s. 204–208.

⁷ Poprvé je hrad v pramenech uváděn k roku 1478. Srov. AUGUST MÜLLER (ed.), *Quellen- und Urkundenbuch des Bezirkes Teplitz-Schönau bis zum Jahre 1500*, Prag 1929, s. 166, f. 326. V latinském zápisu je uvedeno: „castrum supra villam Dubrawicze“. Je možné, že zde již nějaké stavení bylo. Srov. TOMÁŠ DURDIK, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Praha 1999, s. 119.

Obr. 2. Torzo věže s klíčovými střílnami z přelomu 16. a 17. stol.
Foto: Lukáš Sláma, 2014.

a také „povolal z Holandska mistry hradebního stavitelství a učinil z hradu nedobytnou pevnost“.⁸ Zvláštní význam má pobyt Burkhartha Vchynského v hrabství Mörs, které leží v oblasti ovládané oranžsko-nasavským rodem.⁹ Přesnějším datování stavby pomáhá fakt, že jak bastionový prstenec, tak i věže s klíčovými střílnami pocházejí shodně z doby kolem roku 1600.¹⁰

Středověké hradní jádro inspirované snad saským stavitelským okruhem kolem Arnolda Vestfálského nebylo primárně uzpůsobeno pro aktivní defenzivní boj.¹¹ Jméno inženýra¹² provádějícího na přelomu 16. a 17. století přestavbu fortifi-

kace zůstává bohužel neznámé. Svě dílo přísně podřídil dispozici vrcholku hory. Tak se již přístupová cesta stala překážkou snadno doplnitelnou o zátarasy, gabiony či španělské jezdce. Severní svah je navíc tvořen suťovým lesem s čedičovými výstupky. Tím bylo předpolí zajištěno i bez náročných terénních úprav.¹³

Vstupní brána byla z obou stran chráněna dvěma největšími (dělostřeleckými) bastiony. Síla zdiva opevnění dosahuje šířky cca 90 cm, výška kolísá od 4 do 8–10 metrů. Zdění bylo provedeno z kamene, pozdější novodobá dostavba využila pálených cihel. Lépe dochovaný je pětiúhelný bastion č. 2, pod nímž vede jeden z možných přístupů. Oproti tomu je bastion č. 1 v dezolátním stavu s jen velmi málo kamennými relikty. Ve vzdálenosti dvou desítek metrů před dělostřeleckými bastiony brání vstup do areálu se nachází útvar, snad detašovaný bastion či přímo ravelin, jak jej i nazval A. Sedláček.¹⁴ V celku je dochované pouze zdivo směrem k pevnosti v délce kolem 50 metrů a průměrné výšce 3 metry.

Pravidelné pětiboké bastiony či půlbastiony sloužily spíše k pozorování dění pod hradbami, ačkoliv jejich orientace nepochybně dovozovala aktivní obranu. Jediný případ dochovaných přístupných kasemat je u severního bastionu, sloužícího dnes jako vyhlídka. Desetimetrová přibližovací chodba s výškou 180 cm se v polovině rozšiřuje na 150 cm. Pod tímto prvkem obrany probíhá sice zmiňovaná cesta, vzdálenost od ní je však přes sto metrů, a proto nepřichází v úvahu účinná střelba z ručních palných zbraní. Umístění děl na těchto bastionech je spekulativní.¹⁵

Tyto základní informace poukazují na to, nakolik byla Doubravská hora odolným a moderním bodem v defenzivní boji na úpatí Krušných hor. O tom nepochybovali již současníci stavovského povstání, do kterého byli Vchynští (tedy zejména od roku 1619 Vilém Vchynský ze Vchynic a na Tetově) zainteresováni. Císař Ferdinand II. po potlačení rebelie stavbu i přes některá doporučení strhnout nenechal a naopak držbu Vilémovi potvrdil.¹⁶

⁸ HELENA BUSINSKÁ (ed.), *Bohuslav Balbín. Krása a bohatství české země*, Praha 1986, s. 268. Merian ve své Topografii nazval Doubravskou horu jako *ein schöne Festung*. Srov. M. MERIAN, *Topographia*, s. 81–82.

⁹ OTAKAR ODLOŽILÍK, *Vchynští ze Vchynic a Tetova v Nizozemí v XVI. a XVII. století*, in: Sborník prací věnovaných prof. Dr. Gustavu Frdrichovi k 60. narozeninám, Praha 1931, s. 291. Odtud pravděpodobně přišel impuls ke stavební činnosti.

¹⁰ IVAN LEHKÝ – MILAN SÝKORA (edd.), *Pyšná sídla mocných. Hrad a tvrze na Mostecku*, Most 2014, s. 172–173. Viz obr. 2.

¹¹ T. DURDÍK, *Ilustrovaná encyklopedie hradů*, s. 120. Do saského okruhu hrad řadí též DOBROSLAVA MENCLOVÁ, *České hrady II*, Praha 1976, s. 437. Hrad měl být především šlechtickou rezidencí. Je pravděpodobné, že pozdně středověký hrad vznikl na základech staršího opevnění, viz JAN BOUKAL, *Jakoubek z Vřesovic (†1462): cesta chudého moravského rytíře k vládě nad severozápadními Čechami*, České Budějovice 2016.

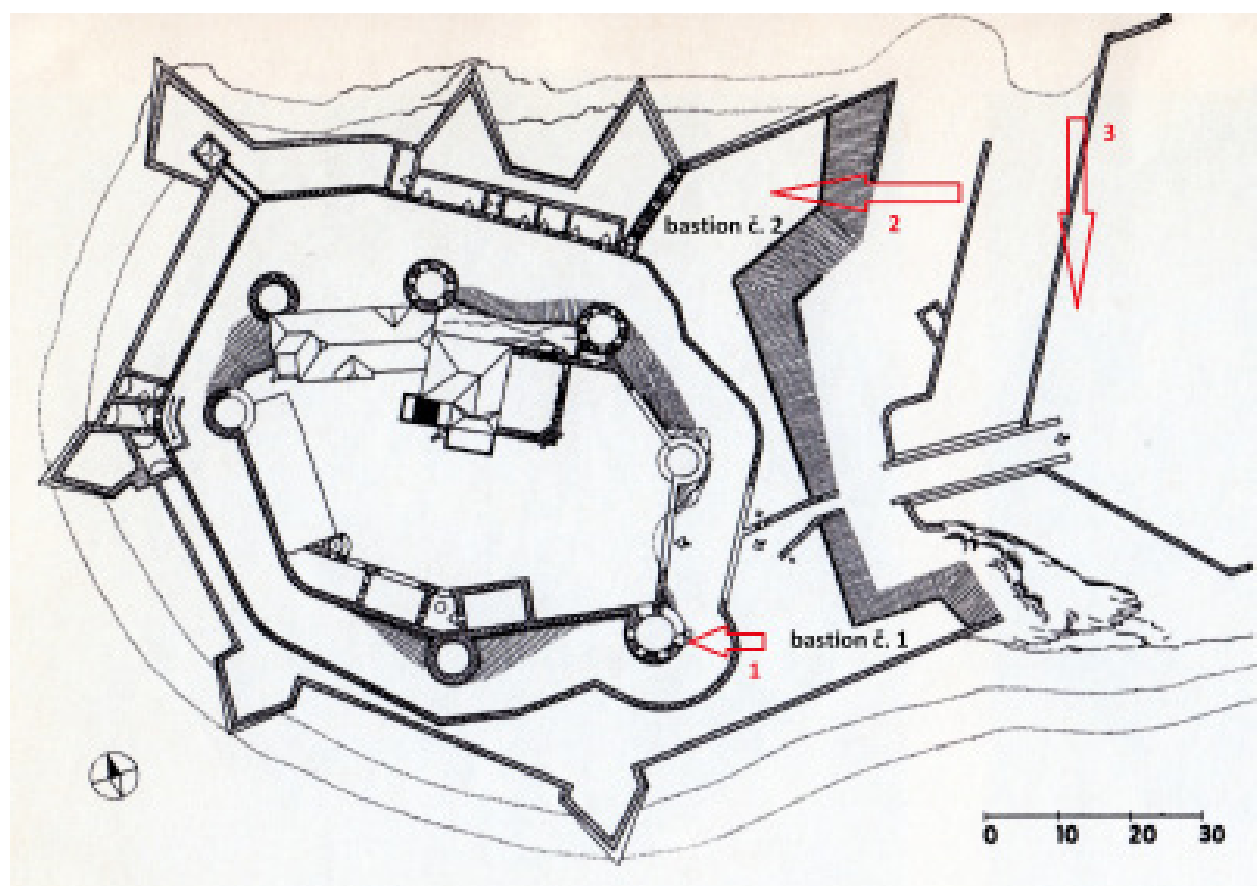
¹² Pojem „inženýr“ ve smyslu *stavitel pevností* se poprvé objevil právě v 16. století. Srov. ANDREJ ROMAŇÁK, *Příspěvek ke genezi pojmu „inženýr“ (ingénieur) a k dějinám vojenského inženýrství*, *Historie a vojenství* 50/4, 2001, s. 763.

¹³ K pojmu *předpolí* více JIŘÍ VARHANÍK, *Předpolí středověké fortifikace a možnosti jeho obrany*, in: Svorník 11 (=Sborník příspěvků z 11. specializované konference stavebně historického průzkumu uspořádané 12.–15. června 2012 v Žacléři), Praha 2013, s. 5–14.

¹⁴ AUGUST SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl 14. Litoměřicko a Prácheňsko*, Praha 1923, s. 144. Uvádí podobu kosočtverce. Pravděpodobně nejstarší přesné zachycení dispozice pevnosti A. F. ZÜRNER – P. SCHENK, *Plan der Herrschaft Teplitz, 1700*. Online (30. 10. 2016): http://v2.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=. Výřez viz Obr. 5. Uložení mapy: SOA Litoměřice, pobočka Děčín-Podmokly, fond Velkostatek Teplice, inv. č. 4044. Schematicky byla zachycena mj. i na mapě Hioba Magdeburga z roku 1566 (viz obr. 1), uložené Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, Signatur/Inventar-Nr.: SLUB/KS A13534. Online (13. 12. 2016) http://www.deutschefotothek.de/documents/obj/90007626/df_dk_0011477

¹⁵ Řadu otázek by jistě rozkrýl důkladný archeologický průzkum.

¹⁶ VLADIMÍR KUPKA a kol., *Pevnosti a opevnění v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2001, s. 403–404. První plán hradu měl pořídit císařský stavitel Josef Reitinus.

Obr. 3. Dispozice Doubravské hory podle DOBROSLAVY MENČLOVÉ, *České hrady II*, Praha 1976, s. 437.

Legenda: 1) Věž s klíčovými střílnami, cca r. 1600, viz obr. 2; 2) Pětiúhelný bastion č. 2 brání hlavní vstup do pevnosti, viz obr. 5; 3) Částečně dochovaný ravelin před vstupní bránou, viz obr. 4.

Prvních několik let konfliktu se severozápadní Čechy vyhnuly přímým válečným událostem. Kritické byly pro oblast východních Krušných hor zejména třicátá léta 17. století. Diverzní akce, přepady a vpády vojsk značně snižovaly pocit bezpečí místního obyvatelstva. Řada měst (např. Most) byla silně poničena.¹⁷ Těžkou ranou byl nejprve vpád Sasů (1631–1632), poté diverzní přepad spojených sasko-švédských sborů pod velením švédského generála Jana Banéra (pozdní léto 1634) a o pět let později švédský vpád (1639–1640). Posledně jmenovaný poslouží jako příklad militární funkce pevnosti a jejího okolí.

Aglomerace měst na obou stranách hor dovolovala vzájemnou rychlou komunikaci. Nejnovější informace o dění v okolí nepřinášeli jen oficiální poslové či zvědové, ale také soukromé osoby.¹⁸ Aktivita poslů je dobře zachycena v nejrůz-

nějších městských účetních knihách, a to zejména při nárůstu komunikace spjaté s blížícím se nebezpečím. Na sledování postupu válečných kolon měla zájem jak celá země, tak jednotlivé kraje, města a v neposlední řadě šlechta. Informace často přebírané od očitých svědků putovaly ve formě hlášení ne jen královským úředníkům, města si je předávala i mezi sebou. Jistou neurčitost takových zpráv demonstruje upozornění radních z Teplic „milým pánům sousedům“ v Mostě ze dne 12. dubna 1639. Zmiňuje přítomnost regimentu Jana Kryštofa z Puchheimu (Buchheimbu) v okolí „Bayersbergu“ nedaleko Krupky.¹⁹ Ten přitom o několik dní před tím hlásil svou pozici v saském Dippoldiswalde.²⁰ Buchheimbovi muži také „denně ložírovali v Krupce“.²¹ Vzájemné předávání zpráv o pohybech vojsk umožnilo městům připravit se na těžké chvíle. V případech

¹⁷ Královské město Most například bylo po několika vpádech sasko-švédských sborů zcela neschopno plnit pohledávky vůči koruně. Srov. SOKA Most, AM Most, kt. 11, inv. č. 1533. Ferdinand II. ulehčuje zničenému městu od vojenských povinností (r. 1635). K Mostu na konci třicetileté leté války blíže EVA NEMEČKOVÁ, *Město Most na sklonku třicetileté války a tamní válečné dozvuky*, in: Zprávy a studie 29, Regionální muzeum v Teplicích, Teplice 2012, s. 83–94. V této souvislosti nelze nezmínit vyplnění Nymburku v roce 1634 viz OTAKAR ODLOŽILÍK, *Zkázka Nymburka za třicetileté války*, Nymburk 1934.

¹⁸ Neberme nyní v potaz letákovou politiku znepřátelených stran. O té zejm. JANA HUBKOVÁ, *Fridrich Falcký v zrcadle letáková publicistika*, Praha

2010. V období třicetileté války je již doloženo novinové zpravodajství, nicméně první noviny jsou doloženy až k roku 1658. Srov. EVA STEJSKALOVÁ, *Novinové zpravodajství a noviny v Čechách od 17. století do roku 1740*, Praha 2015, s. 135–166.

¹⁹ SOKA Most, AM Most, kt. 11, inv. č. 1536. Bayersberg, či spíše Gayerberg. Gotický hrad známý dnes jako Kyšperk či Supí hora.

²⁰ VACLAV LIVA (ed.), *Regesta fondu militare, Praměny k dějinám třicetileté války, díl VI. 1636–1639*, Praha 1954, s. 255. 6. IV. 1639: Purkmistr a rada města Mostu českým místodržícím. Most měl být využit k soustředění raněných vojáků.

²¹ SOKA Teplice, AM Krupka, inv. č. 56, kniha č. 1, s. 132.

Obr. 4. Ravelin před vstupní bránou. Výška zdiva průměrně 3 metry. Foto: Lukáš Sláma, 2014.

Teplíc to znamenalo také povinnost zajistit pevnost k dlouhodobému obléhání.

Přelom dubna a května roku 1639 byl ve znamení postupného obsazování severozápadu Čech. Dne „17. května 1639 byla obležena Doubravská hora švédským vojskem nejvyššího Badnýra (Banéra).“²² Pevnost vydržela dlouho nedobyta také díky její výbavě a opevnění. Během bojů značně ubývalo munice a zásob jídla. Nakonec kvůli „nepořádku“ (ve smyslu poničení, snad od dělostřelby) se útočícím švédským jednotkám podařilo pevnost dobýt „accordem“.²³ Císařská jednotka zřejmě neviděla jiné východisko, než se dohodnout na podmínkách a ustoupit. Krupská kronika dodává, že: „po dobytí ... mnoho měšťanů a celá židovská obec z Teplíc odešla“.²⁴ Pád Doubravské hory tedy pro místní znamenal nepochybné ohrožení, před kterým volili odchod do jiných částí země.

Při následném protiútočném císařských vojsk na jaře roku 1640 měla jejich postupu zabránit Banérova „labská pevnost“.²⁵ Při svém ústupu zanechával na některých místech

posádky v počtu několika vojáků. Jejich úkolem nebylo ani tak ovládat území, jako krýt ústup vlastním a znepříjemňovat postup cizím jednotkám. Přitom neměl vojáků nazbyt. Hlavní síly se pohybovaly kolem jedenácti tisíc mužů.²⁶ Díky pečlivému zapisování kronikáře Michela Stüelera známe přesnou posloupnost pochodu vojsk při vyklízení sledované části severozápadních Čech. Hlavní velitel Banér opustil Čechy dne 20. března. Teprve 26. března přichází císařské vojsko na Teplickou a rekognoskuje terén.²⁷ Poslední místa švédského vzdoru byla tři: hrad Houska, zámek Děčín a pevnost Doubravská hora.²⁸

Přítomnost opevněného místa s sebou nesla vysokou pravděpodobnost nárůstu násilí na obyvatelích a jejich majetku. Tepličtí již smutnou zkušenost s rabováním města a okolí měli z dob sasko-švédského vpádu v roce 1634, ze kterého se litoměřický kraj zotavoval ještě pět let poté.²⁹ Tentokrát to však byli vojáci z řad „domácích“ pod velením Jiřího Fridricha, hraběte Šlika, příbuzného válečného rady Jindřicha, hraběte Šlika.³⁰

²² TAMTÉŽ, AM Teplice, inv. č. 423, Stadtbuch Teplitz, s. 231.

²³ TAMTÉŽ, s. 231. Popis sepsal farář Pavel Fusinger z Chlumce. Accordem je myšlena čestná kapitulace a zaručení bezpečného opuštění pevnosti.

²⁴ SOKA Teplice, AM Krupka, inv. č. 56, kniha č. 1, s. 133.

²⁵ K té blíže JIŘÍ HOFMAN, *Banérova korespondence jako pramen k válečným událostem let 1639 a 1640*, in: Mezi Martem a Memorií. Prameny osobní povahy k vojenským dějinám 16.–19. století, (ed.) VITĚZSLAV PRCHAL, Pardubice 2011, s. 53–66.

²⁶ RADEK FUKALA, *Sen o odplatě*, Praha 2005, s. 288.

²⁷ TAMTÉŽ, s. 387.

²⁸ HEINRICH ORAEUS VON ASSENHEIM, *Theatrum Europeanum... Vierte teil ... seithero Anno 1638 biß Anno 1643, exclusive begeben haben*, Frankfurt am Mein 1692, s. 361.

²⁹ PER SONDÉN (ed.), *Rikskansleren Axel Oxenstiernas. Skrifter och brevvevling VI. Johan Baners bref 1624–1641*, Stockholm 1883, s. 665. Dopis z 2. listopadu 1639.

³⁰ HERMANN HALLWICH, *Teplitz. Eine deutschböhmisches Stadtgeschichte*, Leipzig 1886, s. 377.

Obr. 5. Podoba pravého bastionu (čelem ke vstupu). Foto: Lukáš Sláma, 2015.

Na Doubravské hoře zůstala posádka o přibližně padesáti vojácích.³¹ Od 27. března 1640 se kruh kolem pevnosti uzavřel a bylo zahájeno samotné obléhání.³² Zpočátku nebyly střety zcela úspěšné. První zaznamenaná steč na Nový zámek, byla provedena 1. dubna a „velmi se tehdy střílelo“.³³ Můžeme se domnívat, že se zapojila i pevnostní děla, připomínaná naposledy v roce 1634 v počtu osmi kusů.³⁴ Obléhání začalo nabývat na rozsahu, když byli pro kopáčské práce přivedeni krupští horníci.

Příkaz do Krupky přišel 3. dubna a ihned zasedla komise. Měla poslat 12 kopáčů šancí. Takový počet nestačil, a tak byli nasazeni další čtyři.³⁵ Přibližovací zákopy byly běžnou praxí a nedílnou součástí obléhání každého silněji opevněného místa. Civilní ženisté vytvářeli jak obranné valy, tak i zákopy pro přiblížení se útočícího vojska k hradbám. Aby obránce nemohl sledovat pohyb v zákopech, byly nad příkopy umisto-

vány snopy slámy.³⁶ Šance byly vybudovány v prvních dnech obléhání, které mělo trvat ještě další měsíc. Na straně obránců muselo také dojít k alespoň částečným opravám hradeb, neboť podle výše uvedeného zápisu nebyl jejich stav již sto procentní. Císařské vojsko i tak nemohlo místo dlouho získat.

Úloha krupského měšťanstva byla při obléhání Doubravské hory nezastupitelná. Dne 17. dubna byli povoláni do Teplic k hraběti Šlikovi. Především útoky ztroskotaly, a proto museli znovu na šance. Někteří se pochopitelně báli a zběhli. Nakolik to bylo nebezpečné, dokazuje případ Johana nebo Matyáše Klepscheho. Syn Gorgeho Klepsche byl na šancích na Novém zámku střelen do nohy.³⁷ Neznamená to ale, že by se nějak aktivně zapojovali do bojů. Krupští horníci zůstali pouze při kopání zákopů a šancí. Představu, že by se podkopávali pod opevnění Doubravské hory, vyvracejí závěry geologického průzkumu hory, při kterém nebyly nalezeny žádné náznaky vytváření přibližovacích štol.³⁸ V pramenech zmiňované šance dnes nejsou prokazatelné s ohledem na historický vývoj podhradí.³⁹ Jediné místo, o kterém se dá nebezpečně uvažovat

³¹ TAMTÉŽ, *Teplitz*, s. 377.

³² Ideální postup obléhacích prací viz CHRISTOPHER DUFFY, *Kámen a oheň. Bastionová pevnost, její zrod a vývoj v dějinách pevnostního válečnictví*, Brno 1998, s. 98 an.

³³ JAN KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana Michela Stüelera (1629–1649)*, Teplice – Dolní Břežany 2013, s. 389, fol. 165. Jako Nový zámek bývá v pramenech označována pevnost Doubravská hora. Označuje se tak též nově postavená část zámeckého areálu ve městě.

³⁴ NA Praha, SM C 215/K 18/II. Edičně zpracovala OLGA BEDNÁŘOVÁ, *Teplický zámek ve světle konfiskačního inventáře z roku 1634*, Ústí nad Labem 1999. Bakalářská práce FF UJEP.

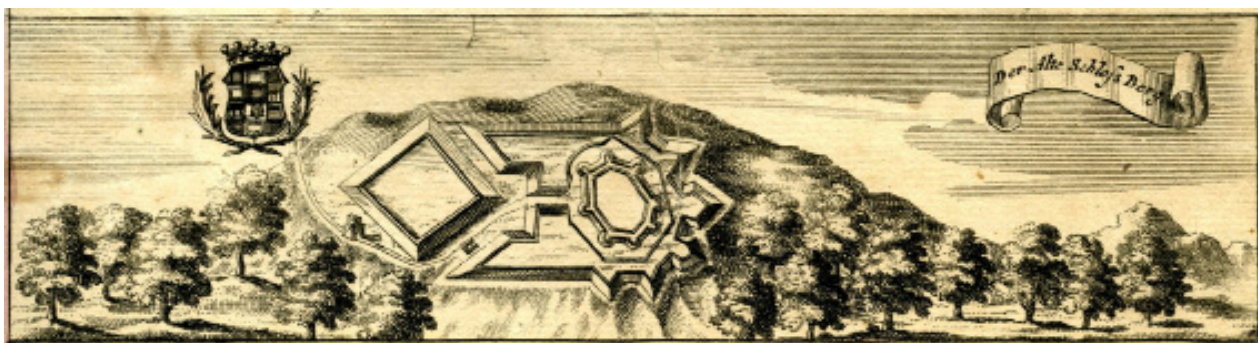
³⁵ J. KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana*, s. 389–391, fol. 165.

³⁶ Podle vyobrazení a popisků P. KLUCINA, *Třicetiletá válka*, s. 157–159.

³⁷ J. KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana*, s. 393–395, fol. 167. Není jisté, který ze synů to byl.

³⁸ Tímto děkuji panu Miroslavu Radoňovi, vedoucímu Přírodovědného oddělení Regionálního muzea v Teplicích, za konzultaci.

³⁹ Prostor pod pevností sloužil již Radslavu Vchynskému jako obora a jako takový byl udržován i po třicetileté válce. Dále byl vrcholok upravován v rámci romantických úprav v 19. století a normalizačních zásahů SVAZARMu v 70. letech 20. století.

Obr. 6. Mapa panství Teplice. Výřez z bordury s plánkem Doubravské hory. Uložena v SOA Litoměřice, pobočka Děčín-Podmokly, fond Velkostatek Teplice, inv. č. 4044.

jako o pozůstatku šance, je půlkruhový relikv položený severovýchodně od hradního jádra. Od dělostřeleckého bastionu č. 2 je vzdálen přibližně 80 metrů, což by případné útočníky chránilo před palbou z mušket, vrstva zeminy pak před dělostřelectvem. Šíře útvaru je cca 14,3 metrů s výškou náspu až 2 metry. Při zemi se uvnitř půlkruhu nachází kamenný schod o šíři 0,5 metru.

Boje skončily až 17. května čestnou kapitulací posádky. Místo bylo znovu obsazeno, tentokrát císařským „*hauptmanem Tobiašem Opitzem se svou kompanií jako garnisona Nového zámku*“.⁴⁰ Zůstali zde poměrně dlouho, mezi 20. květnem až 1. zářím 1640. Rozhodně je jejich přítomnost doložena ke 12. červnu, kdy je na vojáky vybráno v kontribuci přes 300 zlatých.⁴¹

Fungování raně novověké pevnosti nebylo levnou záležitostí. V tomto konkrétním případě vyrostly náklady města na dobývání a poté udržování vojska až do výše 9 133 zlatých.⁴² Také proto nebylo vydržování posádky pouze záležitostí nejbližšího města a panství. Často to byla záležitost vícera velkostatků, či celého kraje.⁴³ Pád takto drahého podniku pak nebyl jen taktickým manévrem, ale i tragédií pro vrchnostenskou pokladnu. Zvláště když se investice projeví jako krajně neefektivní. Ze zprávy Pavla, hraběte Aldringena českým místodržícím ohledně pádu teplické pevnosti je zklamání patrné: „*Když se schylovalo k poslednímu nepřátelskému vpádu, dodával posádce v Novém zámku u Teplíc municí, proviant a jiné potřeby, a kdyby se byli vojáci zachovali podle své povinnosti a byli kladli nepříteli odpor, mohli tuto důležitou posíci snadno udržet. Poněvadž se však lehkomyšlně vzdali, bylo pak nutno místo dlouho a s velikou námahou dobývat zpět. Obléhající části Schlickova, Rubländova a Colloredova regimentu kvartýrovaly po celou tu*

⁴⁰ J. KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana*, s. 397, fol. 168.

⁴¹ SOA Litoměřice, pobočka Děčín-Podmokly, Velkostatek Teplice, kart. č. 1657, inv. č. 3387. Registr je přímo věnován hejtmanovi Opitzovi a jeho vojákům z regimentu nejvyššího Šlika. Bohužel nejsou uvedeny výdaje.

⁴² SOKa Teplice, AM Teplice, inv. č. 423, Stadtbuch Teplitz, s. 241.

⁴³ VÁCLAV LIVA (ed.), *Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu milítare VI. 1640–1642*, Praha 1955, s. 230. 28. 11. 1641. Císařský oddíl na děčínském zámku je vydržován krajem, zatímco ten položený nad Teplícemi pouze panstvím.

dobu na teplickém panství, které na ně musilo vynaložit 11 000 zlatých, při čemž bylo poddaným, z nichž mnozí přišli o život, zakusit největších útrap. Z Nového zámku byly pisateli odňaty dva polní kovové kusy (polní dělostřelectvo, pozn. autora) a některé z jeho dvorů a vesnic byly vypáleny.“⁴⁴

Právě těžkosti způsobené obléháním, finanční náročnost a újmy na majetku způsobené postupujícími vojsky byly rozhodujícími argumenty pro vyřazení Doubravské hory z aktivní služby a její následné rozboření. Místodržící potvrdili žádost o rozbouření pevnosti 24. července 1644.⁴⁵ S pracemi se muselo začít ještě dříve. Již začátkem července museli Židé z Teplíc „*započít s bouráním na Novém zámku*“.⁴⁶ Na úplném zboření v roce 1655 se podílelo po dobu tří měsíců na 78 lidí z blízkého i širšího okolí.⁴⁷ Obdobně tomu bylo například v případě již zmiňovaného mosteckého hradu⁴⁸ a celé řady jiných pevných míst.

České země vstupovaly do třicetileté války, co se týče fortifikací značně opožděně. Některé odborné publikace řadí vznik prvních bastionových pevností v Čechách až do období 40. let 17. století s tím, že největší jejich rozmach přišel až o přibližně jedno století později.⁴⁹ Pevnost Doubravská hora v severozápadních Čechách se stává dokladem o postupném pronikání zásad tzv. militární revoluce a stojí na pomyslném rozmezí modernizací starších hradů a budování komplexních pevnostních měst (Terezín, Josefov). Její význam podtrhuje nejen umístění nad dopravní tepnou mezinárodního významu,

⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 140. 8. 1. 1641, Pavel, hrabě Aldringen českým místodržícím.

⁴⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze*, s. 153.

⁴⁶ J. KILIÁN (ed.), *Paměti krupského měšťana*, s. 569, fol. 241. Konkrétně 11. července.

⁴⁷ SOKa Teplice, AM Teplice, kt. 1, inv. č. 705, Účetní materiály 1600–1760, č. listu 24/1655. Ve výčtu míst se objevují města Bílina a Ústí nad Labem.

⁴⁸ K jeho demolici se zachoval bohatý archivní materiál. SOKa Most, AM Most, zejm. kt. 15. K tomu též IVAN LEHKÝ – MILAN SÝKORA (eds.), *Pyšná sídla mocných. Hrady a tvrze na Mostecku*, Most 2014, s. 169.

⁴⁹ Za všechny ANDREJ ROMAŇÁK, *Pevnost Terezín*, Praha 1972, s. 33. Městská opevnění v Českých zemích před bitvou na Bílé hoře byla často též ještě středověkého charakteru. Srov. OLIVIER CHALINE, *Bílá hora*, Praha 2013, s. 87.

Obř. 7. Teplické panství na přelomu 17. a 18. století. Mapa uložena v SOA Litoměřice, pobočka Děčín-Podmokly, fond Velkostatek Teplice, inv. č. 4044.

ale také historické souvislosti její stavby. Vchynští měli velmi blízko k oranžsko-nasavskému rodu v Nizozemí. Odtud nejpravděpodobněji přišla inspirace k vybudování pevnosti jako možného útočiště před (snad tušenou) válkou.

V předkládaném příspěvku byl dán prostor popisu jedné z bojových operací, na které byl rekonstruován faktický význam stavby. Z často jen torzovitých zpráv pramenů narativní či hospodářské povahy bylo zjištěno, že boje probíhaly způsobem srovnatelným s dobovou taktikou užívanou na evropských bojištích první poloviny 17. století. Zároveň se dozvídáme o zapojení do širších souvislostí při obraně severozápadní zemské hranice, když je Doubravská hora zmiňována v *Theatru Europeano*. Uznání získala rovněž od současníků třicetileté války.⁵⁰ Doubravská hora jako moderní bastionová pevnost díky své poloze nad jednou z tehdejších hlavních spojnic mezi Čechami a Saskem tvořila opěrný bod jak pro

císařské, tak nepřátelské sbory. V kontextu celých severozápadních Čech se nepochybně jednalo o výjimečný bod při obraně Krušných hor a nástupního prostoru do zemí Koruny české.

⁵⁰ Příspěvek vznikl za podpory projektu SGS UJEP: *Proměna společnosti, kultura a každodennost v novověku*. Příspěvek vychází z obhájené bakalářské práce, viz LUKÁŠ SLÁMA, *Militární aspekty třicetileté války na Teplicku mezi lety 1639–1645*, bakalářská práce FF UJEP, Ústí nad Labem 2015. Za poskytnutí reprodukcí mapy panství Teplice autor děkuje pracovníkům SOA Litoměřice, pobočky Děčín-Podmokly, zejména panu Mgr. Ottovi Chmelíkovi.